

FUTBOLDA VAR TIZIMINING AHAMIYATI**Sultonov Vahob Murotovich***Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM assistent o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada futbol o'yinida zamonaviy texnologiya — VAR (Video Assistant Referee) tizimining joriy etilishi va uning futbol adolatini ta'minlashdagi roli yoritilgan. VAR tizimining paydo bo'lish sabablari, ishlash mexanizmi, afzalliklari hamda kamchiliklari tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekiston futbolida VAR tizimini bosqichma-bosqich joriy etish jarayoni va uning milliy futbol rivojiga ta'siri haqida ma'lumotlar keltirilgan. VAR tizimi futbol tarixidagi eng muhim innovatsion yutuqlardan biri sifatida sportda adolat, halollik va aniqlik tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qilayotgani ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: VAR tizimi, video yordamchi hakam, futbol texnologiyasi, adolat, halollik, O'zbekiston futboli.

Аннотация. В статье рассматривается внедрение современной технологии VAR (Video Assistant Referee) в футбол и её значение для обеспечения справедливости и точности судейских решений. Описаны причины появления VAR, принципы его работы, преимущества и недостатки системы. Особое внимание уделено внедрению VAR в узбекском футболе и его влиянию на развитие национальных соревнований. Подчёркивается, что VAR стал одной из важнейших инноваций в истории футбола, направленной на укрепление принципов честной игры и спортивной справедливости.

Ключевые слова: система VAR, видеоассистент судьи, футбольные технологии, справедливость, честная игра, узбекский футбол.

Annotation. This article explores the introduction and importance of the VAR (Video Assistant Referee) system in football, focusing on its role in ensuring fairness and accuracy in refereeing decisions. The study highlights the origins, mechanisms, advantages, and challenges of VAR implementation. It also discusses the gradual adoption of the VAR system in Uzbekistan and its impact on the

development of national football. The article concludes that VAR represents one of the most significant technological innovations in football history, promoting integrity, fairness, and transparency in the sport.

Keywords: VAR system, video assistant referee, football technology, fairness, integrity, Uzbekistan football.

Kirish.

Futbol — bu insoniyat tarixidagi eng mashhur sport turlaridan biridir. Bugungi kunda milliardlab tomoshabinlar futbol o'yinlarini kuzatadi, millionlab futbolchilar professional yoki havaskor tarzda maydonga chiqadilar. Futbol o'yini asosan halollik, aniqlik va adolat tamoyillariga asoslanadi. Shu sababli o'yinda har bir qaror muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq, inson omili tufayli ba'zan hakamlar tomonidan xatolar sodir bo'ladi. Bu xatolar ko'pincha muhim o'yin taqdirini o'zgartirib yuborishi mumkin. Ana shunday vaziyatlarda texnologik yordam zarurati paydo bo'ladi.

Zamonaviy futbolda bu muammoni hal etuvchi eng samarali yechim — VAR tizimi hisoblanadi. VAR — bu Video Assistant Referee, ya'ni "video yordamchi hakam" degan ma'noni anglatadi. U o'yin davomida asosiy hakamga muhim qarorlarni to'g'ri qabul qilishda yordam beruvchi video tahlil texnologiyasidir.

VAR tizimining paydo bo'lishi. VAR tizimi g'oyasi ilk bor 2010-yillarda Yevropa va Janubiy Amerika futbolda muhokama qilina boshlagan. Bunga asosiy sabab — muhim musobaqalarda sodir bo'lgan hakamlik xatolari edi. Masalan, 2010-yilgi Jahon chempionatida Angliya va Germaniya o'rtasidagi o'yinda Frenk Lempardning aniq golini hakamlar e'tiborsiz qoldirgan edi. Bu holat futbol tarixidagi eng mashhur xatolardan biri sifatida qayd etilgan. Shundan so'ng FIFA va IFAB (International Football Association Board) texnologik nazorat tizimini yaratish zaruratini muhokama qila boshladi. 2016-yilda FIFA tomonidan VAR tizimi ilk bor sinov tariqasida bir nechta musobaqalarda qo'llanildi. 2018-yil Rossiyada o'tkazilgan Jahon chempionatida esa VAR tizimi rasmiy ravishda joriy etildi. Bu futbol tarixidagi eng katta texnologik yangiliklardan biri bo'ldi[1].

VAR tizimining ishlash prinsipi. VAR tizimi bir nechta yuqori aniqlikdagi videokameralar, maxsus tahlil xonasi va aloqa tizimidan iborat. O'yin davomida VAR jamoasi stadionda joylashgan nazorat markazida o'tiradi. Ular o'yinni turli burchaklardan kuzatadi va zarur holatlarda asosiy hakamga signal beradi.

VAR quyidagi to'rtta asosiy holatda ishlatiladi:

1. Gol urilgan holatlarda – to'pning darvozadan to'liq o'tgan-o'tmaganini, ofsayd yoki qoida buzilishi bo'lgan-bo'lmaganini aniqlaydi.
2. Penalti holatlarida – jarima maydonida qoida buzilishi bo'lsa, to'g'ri qaror qabul qilish uchun yordam beradi.
3. To'g'ridan-to'g'ri qizil kartochka – o'yinchi og'ir qoida buzganini aniqlashda ishlatiladi.
4. Shaxsni adashtirib jazo berish – hakam noto'g'ri o'yinchiga kartochka bergan holatlarda to'g'rilash imkonini beradi.

VAR tizimi to'liq avtomatik emas, ya'ni yakuniy qarorni asosiy hakam qabul qiladi. VAR faqat yordamchi vosita sifatida ishlaydi.[2]

VAR tizimining afzalliklari:

1. Adolat va halollikni ta'minlaydi. VAR tizimi o'yinda insoniy xatolarni kamaytirib, adolatli natijani ta'minlashga xizmat qiladi.
2. O'yin natijasiga nisbatan ishonchni oshiradi. Tomoshabinlar va jamoalar o'yinning natijasi halol ekanligiga amin bo'lishadi.
3. Futbolning obro'sini oshiradi. Texnologiyani qo'llanilishi futbolni zamonaviy, tahliliy va ilmiy asoslangan sport turiga aylantirdi.
4. Hakamlar tizimini mukammallashtiradi. VAR yordamida hakamlar o'z qarorlarini qayta ko'rib chiqish imkoniyatiga ega bo'lishadi.
5. Qoida buzilishlarini kamaytiradi. O'yinchilar VAR mavjudligini bilgan holda ataylab qoida buzishdan saqlanadi.

VAR tizimiga tanqidiy qarashlar. Shunga qaramay, VAR tizimiga qarshi fikrlar ham mavjud. Ba'zi murabbiylar va futbolchilar bu tizim o'yinning tabiiy oqimini buzadi, o'yin tempi pasayadi deb hisoblaydi. Ba'zan VAR tekshiruvlari uzoq davom etadi, bu esa tomoshabinlar orasida norozilik keltirib chiqaradi. Bundan

tashqari, video yozuvlarni turlicha talqin qilish ham mumkin — bu esa yana bahsli qarorlar paydo bo‘lishiga sabab bo‘ladi[4].

Masalan, 2022-yilgi Jahon chempionatida bir nechta penalti holatlari bo‘yicha VAR tekshiruvlari katta muhokamalarga sabab bo‘lgan.

Shu sababli FIFA VAR tizimini takomillashtirishda davom etmoqda — yangi algoritmlar, avtomatik ofsayd aniqlovchi tizimlar va sun‘iy intellektli texnologiyalar joriy etilmoqda.

VAR va texnologik innovatsiyalar. VAR tizimi futbolga kirib kelgan texnologik inqilobning bir qismidir. Bugungi kunda VAR bilan birga quyidagi tizimlar ham faol qo‘llanilmoqda:

- Goal-Line Technology (GLT) – to‘p darvoza chizig‘ini kesib o‘tganini aniqlaydi.
- Semi-Automated Offside Technology (SAOT) – o‘yinчилarning holatini sun‘iy intellekt yordamida aniqlaydi.
- Hawk-Eye kameralar tizimi – 360° burchak ostida o‘yin tahlilini ta‘minlaydi.

Bu texnologiyalar o‘yin sifatini oshirib, inson xatolarini minimal darajaga tushiradi. Shu bilan birga, futbol murabbiylari va tahlilchilari uchun o‘yin strategiyasini yanada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi[3].

O‘zbekiston futbolida VAR tizimi. O‘zbekistonda ham futbol sohasida zamonaviy texnologiyalar joriy etilmoqda. 2023-yildan boshlab O‘zbekiston Professional Futbol Ligasi (PFL) VAR tizimini bosqichma-bosqich o‘zlashtirishni boshladi.

“Paxtakor” stadionida ilk sinov o‘yinlari o‘tkazildi. Mutaxassislar xorijdan o‘qitildi va FIFA talablariga mos VAR markazi tashkil qilindi. Bu jarayon O‘zbekiston futbolining professional darajasini oshirishda muhim qadamlardan biridir. VAR tizimining joriy etilishi mahalliy hakamlar tizimini takomillashtirish, xalqaro standartlarga moslash va futbol o‘yinlarida adolatli raqobatni ta‘minlashga xizmat qilmoqda.

Xulosa.

VAR tizimi futbol tarixidagi eng muhim innovatsion yutuqlardan biridir. U o'yinda adolatni ta'minlash, xatolarni kamaytirish va sport etikasi tamoyillarini mustahkamlashga katta hissa qo'shdi. Albatta, bu tizim hali mukammal emas, biroq u futbolni texnologik va professional jihatdan yangi bosqichga olib chiqdi. VAR tizimi — bu nafaqat hakamga yordamchi vosita, balki futbolning halol o'yin, hurmat va adolat tamoyillarini mustahkamlovchi global mexanizmdir. Shu sababli, futbol kelajagi texnologiya bilan chambarchas bog'liq. VAR tizimi esa bu jarayonning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Goldblatt, D. The Game Changers: How Technology Transformed Modern Football. — London: Routledge, 2022.
2. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Birinchi jild. Toshkent, 2000.
3. Imomxo'jayev A., Futbol – quvonchim, dardim, faxrim, Toshkent, 1996.
4. Planeta futbola, Moskva, 2002.